

Šolstvo med nešolskim ministrom in sindikatom delavcev

Andrej Jelen

Uči se, otrok, da boš postal ..., da boš potem v življenju lahko ... kaj že? (Ne)pogrešljivi člen v družbi znanja. A to bo šele »tedaj, ko se bo znanje izplačalo, to bo takrat, ko bodo slovenska podjetja dosegala profit,« je nedavno nič-več-šolski minister postopno zmanjševanje finančnih sredstev pojasnil zaskrbljenemu pedagoškemu svetniku. Kakšno veljavo imajo šolniki v luči znanja kot produkta potrošnje, ko so po javnem mnenju predvsem porabniki javnega denarja?

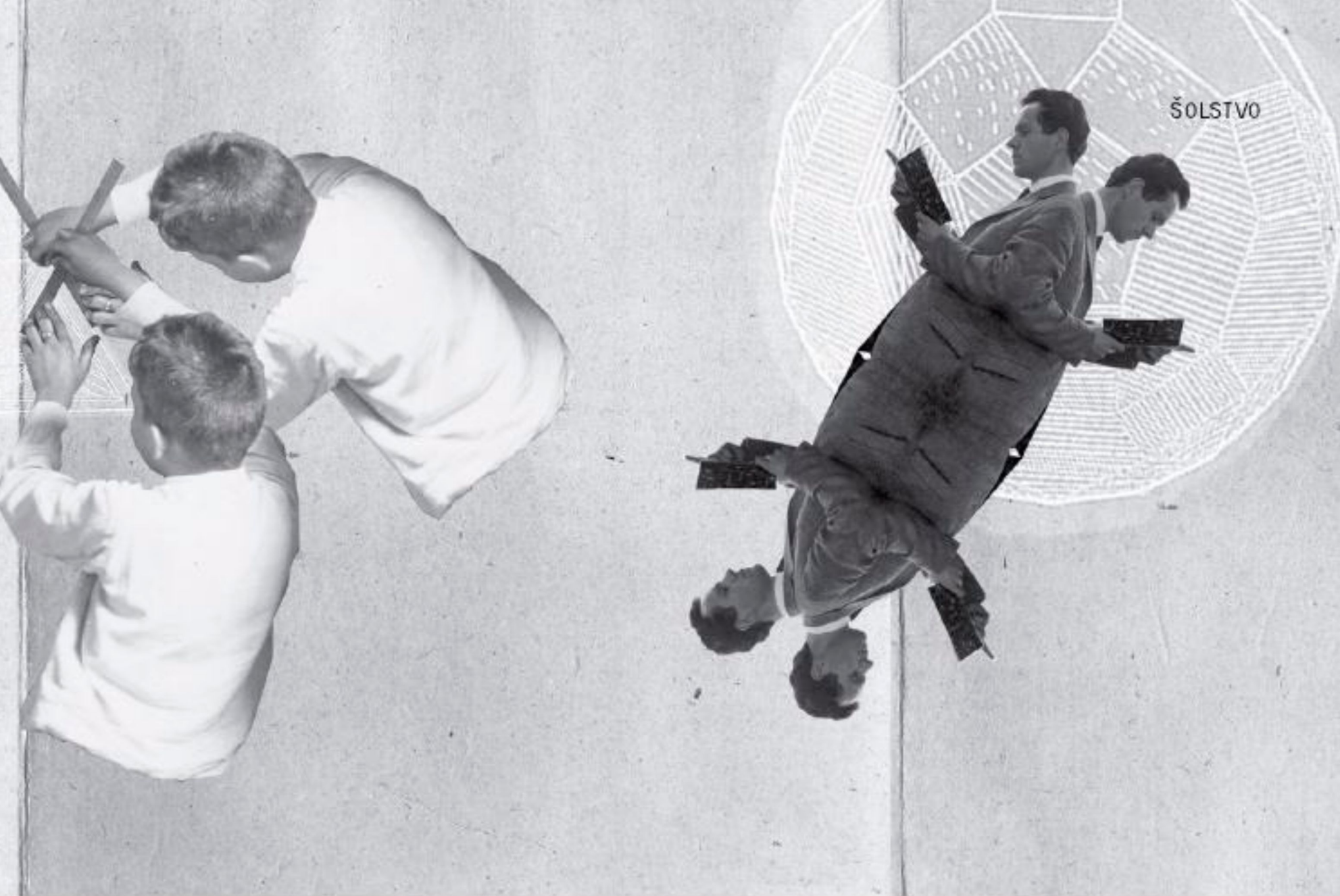
Ustvarjati spremembo

Nedavno je predavateljica z Zavoda za ustvarjalno družbo pod naslovom Učenje in šolsko delo »odpirala okna« staršem devet, deset let starih otrok z »dejstvi« o ustvarjalni družbi. Pripovedovala jim je o krasni novi nenapovedljivi priho-

dnosti, o svobodi poklicev, o kreativnem znanju, učenju učenja in precenjevanju diplom, o prijatelju, ki pri štiridesetih živi pri mami, o prijateljici, ki plačuje podjetju za zaposlitev hčere, o znancu, ki z evropskimi sredstvi raziskuje drevesa na Švedskem, ter o vsem drugem, o čemer učitelji gotovo ne bi pametnjali na roditeljskem sestanku. Prihodnost naših otrok, obljuba smisla v naključju kreativnega početja, prihodnost kot inovacija, ki venomer nepovratno spreminja družbo, prihodnost z bonusom - praskaj evropska sredstva? »Kaj je lepega v tem?« je poučnost predavanja pod nepravim naslovom posrečeno povzel eden izmed osuplih staršev. Neka gospa pa je le poskusila temo navezati na razmišljanje svojih otrok in izdala izpoved najmlajšega sina, željo, da bi imel poklic, ki bi ga opravljal kot hobi. Ker predava-

nje ni bilo namenjeno učiteljem, sem se kot razrednik zadržal. Kaj pa naj bi sploh vprašal? Ali se je z ustvarjalno revolucijo, družbeno inovacijo, na nek sprevržen način zgodila Marxova revolucija? Saj veste, kakor v komunizmu po Marxu, ko bo vsak počel tisto, kar si najbolj želi, ko delo postane hobi. Ali pa bi povzel Lenarta J. Kučiča, ki je nedavno v članku Mladi, digitalni, brezposelni že potopil teorijo ustvarjalnosti, kjer ponazarja prednost le nekaterih, tistih nadarjenih, delavnih in sposobnih, kot takih, ki so imeli privilegije že v nedigitalnih časih? Veze in poznanstva, tudi v Ameriki. Pri nas celo Zavod za zaposlovanje iskalce zaposlitve trenutno nagovarja, kličite prijatelje, znance, sorodnike, če koga poznajo, kajti gotovo se najde kdo, in prav ta ima delo za vas.

Delo, na katerem vztrajajo sindikati, iz-

gublja življenjsko nujo in postaja nekaj več, postaja želja. Koncentracija ustvarjalnih ljudi lahko pritegne podjetja, in ne več obratno, kot je bilo običajno v industrijskih časih, ko so ljudje prihajali v mesto iskat delo. Svobodnega delavca delo išče. Želi si, da bi ga delo tudi našlo. Za urbanimi svobodnimi delavci lahko gredo visoko tehnološka podjetja do zahodne ameriške obale, kakor morajo tudi korporacije seliti svoje obrate za lokalnimi svobodnimi delavci do zakotnih kitajskih prostocarinskih con. Minister si srčno želi, da bi se slovenski delavci rešili sindikalnega jarma ter postali svobodni, želi si, da bi ustvarjali profit, kajti javne službe so zgolj proračunski minus. Kot najvišji organ taistih služb se potem nejevoljno pritožuje nad ljudskim nerazumevanjem vladnih ukrepov. A ko vpelejš logiko plus-minus kot ključen argu-

ment političnega odločanja, ti pač težko verjamejo, da delaš karkoli drugega, razen minus.

Zanimivo je, da je omenjena »ustvarjalna« predavateljica za starše na vprašanje, kje vidi prihodnost poklicev, brez pomislekov odgovorila – v manualnem delu. S čimer se po neki logiki strinja tudi sedanj minister, ko izraža nezadovoljstvo s presežkom diplomantov, pri čemer je prvi minister, ki Gabrovo tezo – več visoko izobraženih ljudi, večja bo blaginja države – postavlja pod vprašaj. A gre še dlje in izpelje nekakšno teorijo evolucije po uporabnosti: »Tukaj smo tisti homo sapiensi, ki smo preživeli, ki smo svet dojemali uporabno.« Če ne prej, smo sedaj gotovo dojeli, da se ne predpostavlja, da bomo v šoli otroke učili mišljenja, temveč izobraževali za uporabnost, zaposljivost, kar na fleksibilnem trgu pomeni sa-

mozaposeljive, samo uporabne ljudi. Zato dandanašnji človek nima smisla na sebi, smisel najde zgolj v tistem, kar počne, kar dela. Vprašanje kdo-je-nekdo, dojamemo s pomenom kaj-je-nekdo. Ustvarjalna družba smisle ustvarja, vsak dan znova, če je treba.

Delavec znanja

Ustvarjalna naravnost spada med temeljne cilje šole in se skozi razne projekte propagira že vrsto let. Sodobni ameriški urbanist Richard Florida, ki je gotovo eden zaslužnejših, da so besede ustvarjalnost, biti ustvarjalen, ustvarjati v vsakdanji (šolski) rabi, je v slavni študiji Vzpon ustvarjalnega razreda napovedal spremembo novega gospodarskega razreda, ki podpira inovacije in razvoj ter določa družbene in kulturne norme. Ni zanemarljivo, da je vanj postavil tudi uč-

Če ne prej, smo sedaj gotovo dojeli, da se ne predpostavlja, da bomo v šoli otroke učili mišljenja, temveč izobraževali za uporabnost, zaposljivost, kar na fleksibilnem trgu pomeni samozaposljive, samo uporabne ljudi.

telje. Razprtijam levo-desno nenaklonjenemu ljudstvu se je tako končno obetal kandidat z vizijo preimenovanja resorja v ministrstvo za ustvarjalnost (če ob strani pustimo tisto bolj orwellovsko varianto – ministrstvo za prihodnost). Že kot minister brez resorja v predprejšnji vladi ni skrival omenjenega »hišnega ideologa« Florido, ki govori o lastnini tega (v teoriji najbolje plačanega) razreda kot o ustvarjalni zmogljivosti, ki počne stvari s strastjo prostovoljcev. Samo spomnite se prostovoljno ustvarjene proslave ob dnevu državnosti s pomočjo hišne ideologije.

Naš minister je navdušen nad odličnimi dosežki in učinkovitostjo singapurskega šolskega sistema, kjer je tudi po 40 učencev v razredu, in tako koristno bi lahko bilo tudi slovensko šolstvo. Tam imajo drugačno kulturo, bodo ugovarjali učitelji. Ne gre za to, bi hladno odgovoril minister, gre za to, da postanemo družba znanja. Ne spreminjajmo kulture, spreminjajmo družbo, bi dodal. Kako? Še preden je kandidiral za ministra, si je kot redni profesor za gradbeno informatiko skupaj s somišljeniki z nepolitično preprostostjo klika zamišljal »resetiranje Slovenije«. S čistko čakajočih napak in dogodkov, ki obnovi sistem (računalnik, državo) v normalno, začetno stanje? A kot minister, pristojen za šolstvo, razen obeleževanja državnih praznikov in prepovedi začetka pouka pred 7:30, ni zapovedal nič novega. Razsvetljevski temelji šole, ki po tovarniškemu modelu tekoče-

ga traku ustvarja ulite izdelke, ostajajo nepremaknjeni. Edina vizija, informatizacija, nepovratno spreminja šolo. Tako se »šolstvo« največkrat pojavlja z vezajem, »E-šolstvo«, kot projekt didaktične e-podpore in izobraževanj za sodobne pristope poučevanja e-kompetentnega učitelja. Pri čemer novi pedagoški pristopi in procesi nastajajo zaradi nove tehnologije in informacijske tehnike in ne obratno. Učitelj ne samo, da ni več edini vir vednosti, temveč postaja predvsem posrednik, ki učenca vodi do pomnožene ponudbe družbenega znanja, in upravitelj z misijo, da učenca zažene v proces vseživljenjskega izobraževanja. Učitelj je torej postal delavec znanja, ki je le korak dlje od Gabrove teze, da znanje samo vzgaja. Ko vzgojo potisneš iz šole, pa se udejani pregovorna modrost – življenje je šola, ki jo pričakovano slišimo od onih, ki šole niso uspešno zaključili. Kar pa ne pomeni samo to, da se celo življenje učimo, temveč imajo tudi posledico – nikoli ne odrastemo. Tako sedanji minister, pristojen za šolstvo, preprosto izreče: »Znanost se nagiba k prepričanju, da so naši občutki za prav in narobe v veliki meri prirojeni,« in v taistem govoru išče in najde temeljni vzrok naših težav v izginjanju moralnega kapitala slovenske družbe. Ko rezi bolijo, ko je zmanjševanje boleče, ko finančnega kapitala ne uspe zagotoviti svojemu resorju, se čuti osebno prizadet. A zlobnim kolumnistom, ki ga grizejo zaradi zdaj-te-zdaj-one odkritosrčno preišljene izjave, naš

neminister vrača prek bloga, kjer razlaga, kaj misli, dokazuje svoj prav z grafi, objavlja svoje govore in kaj je zares rekel. Za vsak slučaj vpelje sodobnega profesorja moralne psihologije s teorijo šestih moralnih temeljev, na katere se po njegovih besedah naslanjajo celo posamezne božje zapovedi. Na znanosti utemeljena morala?

Terapija govora

Nova znanost psihologije se je pripeljala v vsako vas, občino in šolo. Tako predavajo tudi nam v sklopu obveznega izobraževanja celotnega učiteljskega zbora tovrstni, družbeno nadvse cenjeni, celo vrhunski strokovnjaki. A zmeraj znova sem presenečen nad ožino diskurza in nezmožnostjo širšega pogleda. Še huje, vedno dobim občutek, da prisostvujem skupinski terapiji. Občutki kolegov to potrjujejo. So oni, ki se jih je dotaknilo in ganjeno prikimavajo izkustvenim resnicam, in drugi, ki ostanejo ravnodušni, morebiti malce potlačeni, če ne dopustijo reakcije svojega intimnega doživljanja spolzkemu terenu, na katerega jih hoče zapeljati večji strokovnjak. Nikoli si potem ne znamo povedati, kaj smo pravzaprav slišali. Ostali so zgolj občutki. Predvsem pa nikoli učitelji ne razumemo, kako naj bi te občutke aplicirali v razredu. Mogoče je njihov namen že dosežen, da sploh o podani temi razmišljamo. A s čustvi se pač ne da misliti. Nekonsistentenca terminologije me v namer zmoti do mere, da včasih naivno

kaj vprašam ali komentiram. A reakcije so venomer zgolj obramba pozicije predavatelja. Namesto odgovora na vsebino vprašanja, dobim psihologizacijo samega vprašanja. »Ali ste jezni?« Še huje se mi je zgodilo nekoč prej, ko sem vztrajal pri pojasnjevanju svojega mnenja: »A vam lahko postavim diagnozo?« Ne, hvala. S svojimi mladostniškimi leti brezplodnega iskanja po breznu brez dna sem, hvalabogu, opravil.

Nazadnje sem poslušal pritožbe kolegov o nekoristnosti, o zapravljanju časa in denarja, celo izgubi elektrike pri vklapljenem projektorju, ki ga predavatelj razen za prikaz naslova Kako zares poslušati in slišati druge ni uporabil. Zdi se mi, da tukaj ni šlo samo za neškodljive izgube, pač pa resnično za »sistematično samoprevaro«, kakor Béla Hamvas poimenuje celotno psihologijo. Nelagodja med učitelji je predavatelj povzročil že takoj na začetku, ko je prebijal led z (naključnim) primerom nenapovedanega obiska v suknjič urejenega mrkega starša, po poklicu pravnik, ki se je želel pogovoriti z učiteljem. Ta pa je reagiral povsem napačno, ker se mu je že v prvem trenutku srečanja odvrtel film, po vsej verjetnosti umišljen, tako se je zaradi napačnih vzorcev iz otroštva začel prehitro opravičevati in pogovor zapeljal v najslabšo možno smer. Predavatelj je potem sicer speljal tehnično rešitev takšnih zagat, kjer učitelj »nastavi ogledalo« in tako razoroži čustveno prenapete začetke, vendar zgoščeno mučno ozračje, ki ga je ustvaril v zbornici, do konca ni uspel sprostiti. Tisto nekaj, kar učiteljem vzbuja nelagodja, je ostalo neizrečeno. Pa naj se je predavatelj še tako trudil, se razdajal in delil svoje osebne izkušnje, ni bilo učinka. Zbornica je onemela. Tudi ob koncu predavanja ni nobeden sprego-

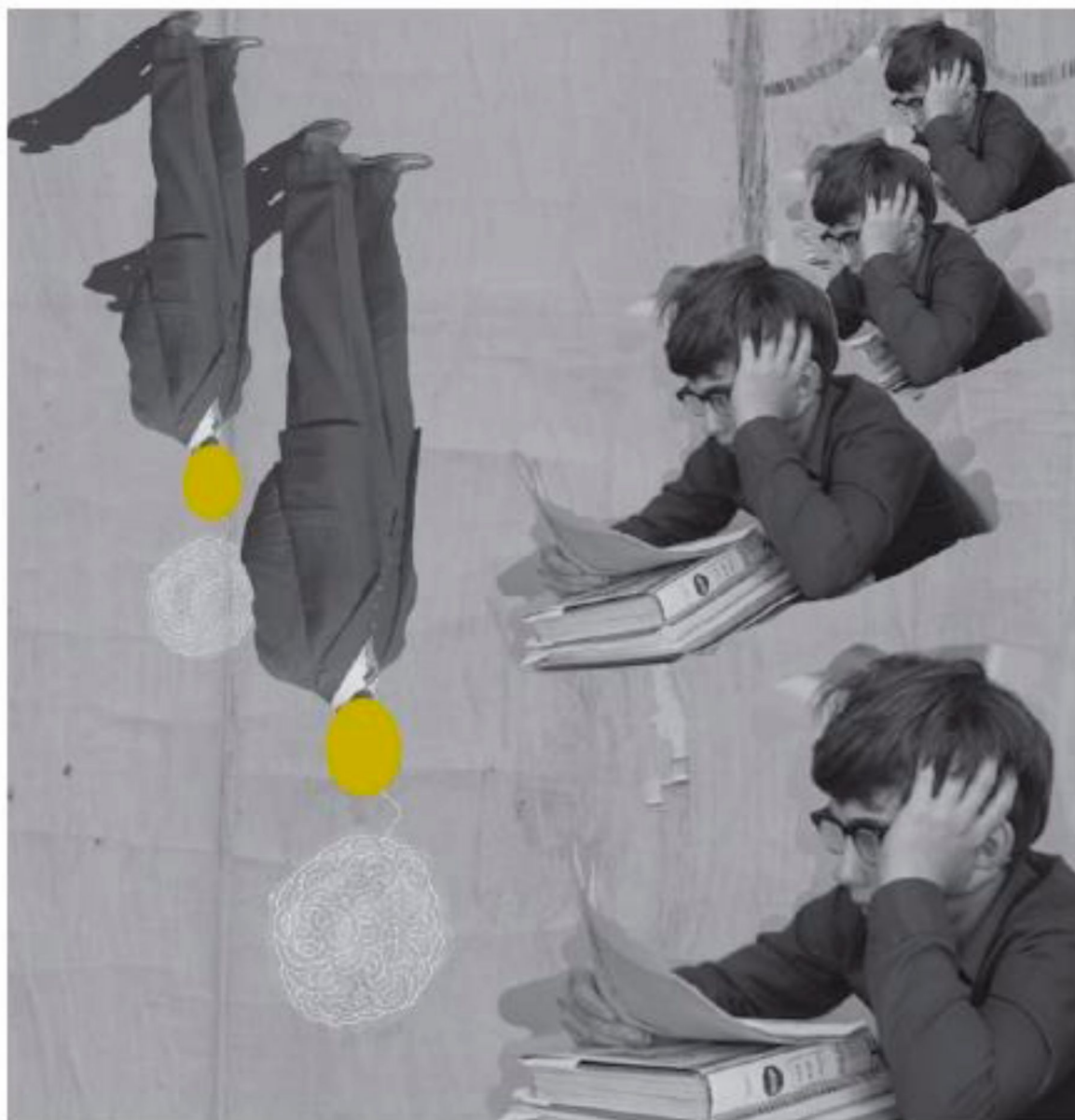
voril. Ko človek resno govori, ga je treba slišati, ne misliti, si zamišljati in občutiti, temveč poslušati, kaj govori. A ko ljudje le prazno govoričijo, je včasih bolje ravnati ravno obratno. Razumeti pomeni slišati tisto, kar bi moralo biti izgovorjeno. Podobe mrkih, vplivnih, vsevednih, arogantnih, očitajočih niso spomin, kaj šele travma iz našega otroštva. Niso imaginarij na ravni čustev, so dejanskost, tukaj in zdaj, ki se zastruje. To so pritiski staršev otrok, ki morajo ne glede na žrtve uspeti, so viseče grožnje in obtožbe, ki se zlahka obesijo učitelju in ki ne koristijo nikomur, odvzemajo pa odgovornost odraščajočega otroka, ki prav zaradi takšne »pomoči« ne bo nikoli odrasel. Profesor s Pedagoške fakultete je pripovedoval, da ni verjel in se je sprva učiteljicam smejal, ko je slišal, da jih starši kregajo zaradi ocen svojih otrok, dokler starši študentov niso začeli prihajati na njegove govorilne ure. Infantilizirana družba z otrokovimi pravicami briše dolžnosti. Ker odgovornosti tudi sama ne želi prevzemati, zgolj jamra ali upravičeno kriči za izginjajočimi temeljnimi pravicami. Tako bi namesto terapevtskega predavanja lahko npr. imeli tečaj intelektualne samoobrambe pred družbeno ignoranco in aroganco, pri čemer bi postalo jasno, da na polju mišljenja ni *statusa quo*, da ne sme in ne gre za ohranitev varne pozicije državnega uslužbenca, temveč za avtonomijo, ne (le) strokovno, avtonomijo odločanja, ki bi učitelja potisnila k odgovornosti do svojega poslanstva. Ko otrok v vseživljenskem učenju šepa že v osnovni šoli, učitelj ne odgovarja zaradi (ne)etičnega ravnanja, temveč zgolj z ozirom na (ne)pravilno izpolnjeno dokumentacijo. Tudi sam imam, žal, nemalokrat čisto vest šele takrat, ko so administrativna dela obkljukana.

Hkrati pa je ravno zato učitelj zlahka etiketiran kot (neučinkovit) uradnik v breme države.

Šolniki kot trup dinosavra

Ali v šoli hrabrimo hrbtnice otrok ali jih zgolj vzgajamo v konformne in pohlevne ljudi za industrijo, ki je več ni? Ali bodo razvijanje zavesti o državni pripadnosti le parole na proslavah državnih paznikov ali spodbujanje demokracije v okviru psihološke tehnike? Ali je to mogoče početi brez posledic – učni cilj izpolnjen, naslednji? Ali je mogoče vzgajati za demokracijo, če je tudi sam ne gojiš? Ali ne bi učitelji pridobili nekaj več demokratične samozavesti, če bi organizirali popoldanske razprave o pomembnih temah namesto usvajanja managerskega diskurza ustvarjalne družbe ali sprostitvene skupinske terapije, razprave, kjer ne bi vadili samo, kako poslušati in slišati drugega, temveč tudi kako spraševati, govoriti in tehtno argumentirati? Ali se po dvajsetih letih samostojne in demokratične ureditve še vedno držimo socialističnih temeljev samoupravljanja, ko brez razprave sprejemamo odločitve, ki se morajo sprejeti, da ne bi po nepotrebem drezati v normalne procese postsocialistične družbe? Nekonfliktna družbena prioriteta ustvarja najboljše pogoje, da se najlažje in najmanj boleče izbriše lastna identiteta.

Učitelj danes ni več široko izobražen človek in tako tudi redko premore mnenje o posameznih javnih zadevah. Politični aganžma je prepustil sindikatu. Nazadnje je pri nas na šoli sindikalni zastopnik neposrečeno primerjal nesorazmernost glave in trupa izumrlih dinosavrov z bivšim sindikatom učiteljev. Govoril je o apatiji mladih, ki niso del sindikata, ker jih ne briga za pravice delavcev, dokler

jih ne doleti krivica, ter o potrebi široke podpore borcev za pravice delavcev. Pri tem je povedal, da ima sindikat močno politično glavo, ki potrebuje podporo čim večjega števila zaposlenih. Ali sem prav razumel? Da, za tiste, ki smo jim prepustili mnenje in lahko govorijo v našem imenu, smo le trup dinozavra, podpora številčna in finančna gmota. Da, za sindikate smo delavci. Kakšno plačo imajo danes delavci? Se čudimo, da nam jo nižajo? In da, tudi za vladne managerje smo delavci, delavci znanja sicer. A ta dodatek, znanje, se mora izplačati, to nam je minister že povedal. Kako se to izplača? Ne v denarju in ne v prihodnosti, kakor bi morda naivno sklepali, temveč v zviševanju normativov in siste-

matizaciji dela učitelja, čemur nedvomno sledi odpuščanje. Povečevanju učinkovitosti dela šole, kot katerega koli drugega državnega urada, nasprotuje politik Branimir Štrukelj, glavni tajnik Sindikata vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture ter hkrati predsednik Konfederacije sindikatov javnega sektorja. Na zadnjih vseslovenskih protestih v organizaciji sindikatov je tajnik SVIZ-a tako nagovoril predsednika vlade, ne pa pristojnega ministra, kakor bi bilo pričakovati. Učitelj mora zato znotraj paketa javnega sektorja skupaj z uradnikom pisarniških poslov zagovarjati učinkovitost dela v razredu. Tako je gnev obubožane Slovenije usmerjen tudi v učitelja, v tega neproduktivnega delavca javnega sektorja. Za-

kaj tako, mi je na osnovnošolski obletnici posredno pojasnil bivši sošolec, direktor računalniške firme s tremi zaposlenimi. Na plačo pedagoškega vodje in poslovnega organa šole s skoraj stotimi zaposlenimi in šeststo otroki, je retorično vprašal: »Kaj tvega za dva tisočaka ravnatelj svojega – dohodke, lastnino?« Ob moji plači začetnika pa: »Malo, mogoče premalo. A v času krize? Hm.« Tvega ne, terja pa etično in pravno odgovornost javne osebe. Novi diskurz tveganja neskončno spreminjajoče se družbe zlahka spodnese dvestoletno vztrajanje sindikatov pri stalni zaposlitvi in zagotovljeni plači. Glavni sindikalni argument boja za javno šolstvo, boj za plače, je medvedja usluga. Krizni ekonomski kazalci bodo prej ali slej pokazali ekonomsko nujo, in popustili bomo pod pritiski javnega mnenja, te statistično prevladujoče produkcije javnih občil. Žal pa so pomembne teme, kjer bi se učitelji bolj kot ostali nekritični uživalci javnega mnenja morali opredeliti. Teme, kot je javno/zasebno šolstvo, smo povečini zmožni razumeti zgolj zasebno. Tako slišim pogovor, ko bi kolega učitelja svoje otroke raje šolala v zasebnih šolah, kjer ne bi veljala »tako demokratična« merila, tako permisivna in vzgojno škodljiva. Zaposlitev na zasebni šoli pa se jima na novo razpira kot obljuba večje plače. Varnost, udobje, zasebnost so vsakodnevne mantre družbe izobilja v depresiji. Trend padanja ugleda pa je mogoče obrniti le z vstopom učitelja v javni prostor, kjer mora artikulirati in aktualizirati tisto, kar bi sicer samo trpel in prestajal. Če bodo iz šole v svet vstopali vsaj pol-državljeni s hrbtenico, ne pa zlomljeni in pohlevni potrošniki, se nam ni treba bati prihodnosti poklica učitelja, sicer pa pričakujmo njegovo nadaljnjo proletarizacijo. ●